

ИЗЛАЗИ

четвртком и недељом

ЦЕНА

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНАПреглату примају све поште
у Србији и иностранству.

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ :

Уредништву „Звезде“
Кнежев Споменик бр. 9.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА

НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ :

Кнежев Споменик бр. 9.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

Уредник: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

НА РАЗОРЕНОМ ЈЕРУСАЛИМУ (ИЗ „ЈЕВРЕЈСКИХ МЕЛОДИЈА“) — ЛОРД БАЈРОН —

Са хума где се путник опрашта са Сионом,
Ја видох свети храм како га пламен гута,
По њему тумара Тит са бесним легијоном,
Свет се у диму гуши посред ватреног пута.

Очима тражних храм и евој убоги дом,
Ал' свуд ватрено море у своме бесу ври,
Руше се високе куле, и чујем страхан лом,
И тешки ланци звече, и сузе лију сви...

Ја гледах страшну ватру како се гаси лако,
Дим се у небо пење, црно се згариште пуши,
А кад заплави зора освану пусти пако,
Па се са страшним треском и храм Јеховин сруши.

У мене задрхта срце, ја чеках божански гром,
Ја чеках да муња спали тиранску чету ту,
Да се затресе небо у срцби, у гневу свом,
И да заљуља море и пусту земљу сву.

Ал' залуд чеках то... Госпoде, у храму твоме
Туђи погази бози цароват никад неће,
Олтар ти спаљен свети; ал' народ у срцу своме
Храмове диже ти лепше, сјајније и много веће.

Д. Ј. Дмитријевић.

ДОПИСНИК ИЗ КАСАБЕ

— ПРИПОВИЈЕТКА —
СВЕТ. БОРОВИЋА

I

Кад се препнеш на врх једнога брда, преко којег води пут у Касабу Г..... чини ти се као да пред собом видиш какво село, у коме су колибе начичкане једна до друге, а међу њима се дигла само једна циглом покривена кућа, за коју мислиш да ће бити својина каква пребогата сељака... Ну кад се спустиш неколико на ниже, одмах ћеш виђети, да си се преварио, јер прво и прво увјерићеш се

да то није село, него касабица и да то нијесу колибе, него баш кућице. Није потребно да се распитујеш, што су оне тако старе и тако трошне, као да су грађене прије Косова, — то су кућице, у којима и данас живе људи, па шта ти друго треба знати?... Али када ступиш међу те кућице, па кад видиш ово неколико дућана у којима има највише мџа, па онда робе (која је купљена на вересију) и кад видиш како се дућанџија извалио насред дућана и од силнога посла „не може да дигне главе“ него слатко — хрче, да се насред чаршије чује; затим кад видиш једнога „господина“ у шеширу и швапској роби, а за њим прискакују један пас и један пандур; па најпошље кад видиш и једнога попа, како иде улицом, са старом камилавком на глави, а у још старијој сџати и широким чакширама, без мантије, — онда ћеш тек виђети како си се грдно преварио, т. ј. да није ово само касабица, него баш права правцата касаба.

Елем, кад си већ стигао у касабу, безбелити је прва брига, да је добро прегледаш и промотриш. То ти је барем врло лако, јер је сву, краја до на крај, можеш обићи за четири пет минута. А баш се десило, да су на два краја касабе двије највеће знаменитости њезине — школа и механа. (Цркву не спомињем, јер је она од самих дасака саграђена). И то је заиста преголемо чудо, да се ове двије знаменитости знатно разликују једна од друге... Јер ти ћеш одмах опазити да је школа једна од најтрошнијих кућа у селу. Покривена је, истина, плочом, али свакоме, ко је први пут види, учиниће се да је покривена маховином, — тако је то красно! Зидови су шуцљи, а мали прозори одавно разлупани. Вјетар често пута вије кроза њу као и на пољу, и није никакво чудо, што се некакав учитељ разболио па утекао из касабе, а други, сиромаш, није могао утећи, него је у касаби и кости оставио. Касабалије причају да је ова школа права насеобина мишева, којих има стотруко колико ђака, те који (мишеви а не ђаци) врло често сметају учитељу при „предавању“. Јер, није шала: учитељ по каткада баш у средини „предавања“, кад од некуда измигољи по какав радознали миш, па пролетом ђацима између нога. А ђеца као ђеца, за час нададу толику грају, да сиромаш учитељ мора промукнути, док их надвече и умири... Истина, ово се дешавало само

кад је школа пуна, — али она се одликовала баш тиме, што је најчешће била — празна.

Механа је била сасвим друкчија. Она је била наново озидана, лијепо обојадисана и једина кућа у селу, која је — циглом покривена. На њојзи није било натписа као што су натписи на механама н. пр. „код лава“, „код међеда“ и т. д., а то баш није ни требало, јер је било доста да механџија стане на врата, па да се одмах на њему прочита читав натпис, пошто је он сам веома слично меједу. Он је био крупан човјек, обла лица као пун мјесец, у масним чакширама, а маснијим фесом на глави. У механи је било неколико столова и неколико столица; на једном крају био је, да се fino изразим, „келнерај“, а више њега висила је овећа лампа, објешена о шишу на некаквој канафи, која је сва црна од силних муха, што их је кобна смрт на њој затекла... Ну све је ово узредно, а главно је ако кажем, да је механа увијек била — пуна...

У тој механи састајала се редовно бутун интелегенција и неинтелегенција касабалијска. Ту је долазио и поп и клисара, и онај господин са псом и његов пандур, и предсједник црквено-школске општине са још двојицом општинара, те су редовно заступали корпорацију. Поред предсједника обично је сједио и учитељ, мали, мршави човјек у похабаном и отрцаном одијелу, а љети и зими са шубаром на глави.

Предсједник општине нарочито је волио учитеља и с њиме се дружио не као с потчињеним, него као с каквим старим ахбабом. Тако н. пр. каткада учитељ предаје у школи, кад ето ти предсједника, па га, онако пред свом ђецом, куцне по рамену:

— Учитељу, хајдемо до механе!

— Ево... причекај мало... Док нешто свршим с ђецом.

— Остави се, јадан, ћорава посла! Дуга је година, научићеш ти њих...

И он повуче учитеља за рукав, те овај, хтио или не хтио, мора за њим. Једанпут се десило да га је повукао мало јаче, те му је учитељев рукав који је и онако гнил и јадан, остао у руци. И то се ђеци тако дало на смијех, да су се све хватала за трбух и превијала од смијеха, па су се смијала чак и други дан, кад је учитељ дошао у школу онако без рукава, јер му га није имао ко заштити, а он сам није имао довољно времена за то.

Исто као предсједник општине, тако су и она двојица општинара вољели учитеља, и то су била четворица јединосупна и нераздјелна. Попа нијесу примали међу се, јер је имао погану нарав, па чим се мало набути, одмах извуче нож, што га обично носи за великим пасом, те пријети свима и свакоме... До душе, поп им се није ни наметао, јер је највољнио да буде сам.

Остали гости ове механе били су дуђанџије, који, док су у чаршији, дотле су и конкуренти један другоме, а чим ступе у механу, састану се око стола као браћа, па пију и веселе се. Да речете да су то какве пијанице, као н. пр. поп или предсједник општине, — нијесу, сваки од њих обично

ако поније по један литар ракије, а то је толико, као да ништа ни попио није. Због тога нико их није видио да су се ваљали пијани по механи или по улици, само су им се жене тужиле, да се не могу с њима љубити, јер не могу да трпе задах од ракије.

А те исте жене биле су сушта доброта. Оно, да речем, и оне су имале по мало језика, али то мора имати свака ваљана жена, ну ако се посвађају са мужевима, онда језик и сувише мало употребљавају, него га просто замијене — оклагјом, јер треба знати да оклагја увијек више помаже, него језик. А, осим тога, од оклагје не може бити рђавих пошљедица, јер то није никако опасно оружје... Ну говори се да је госпођа предсједниковица два три пута употребљавала и пратљачу, а то је још паметније, пошто је пратљача широка, па баш красно пристаје широким леђима предсједниковим.

Али велим вам: ово се дешавало само онда, кад је до свађе долазило, а иначе су живјели као голубови.

Дакле једном ријечи, у овој касабџи цвала је свака срећа. Свак је живио колико му је суђено; касније је лијегао, а устајао с првим пијевцима; радио је колико је хтио, а јео колико је могао, и тако је то текло као по маслу све док...

Али о томе ћу касније причати.

II

По свему овоме, што сам вам напријед причао, могли сте погодити да је предсједник једно од најважнијих лица у касабџи. Криво бих, дакле, учинио и њему и вама кад вам га не бих описао танко потанко са свима његовим врлинама (од којих сам неке већ и споменуо) и са свима славним дјелима, што их је починио за напредак цркве и школе у овој касабџи. Као што сам једанпут већ напоменуо, био је врло гојазан. Преко плећа био је широк мал' не читав аршин. Лице му је увијек црвено као кукуријек; очи му закрвављене и подбухле, као да се над наприком наткађивао, нос му пљоснаст и широк, а испод њега се наостријешили густе бркови. Уши су му биле необично велике и клепаве, а доња губица дебља од прста палца... На одијелу није толико пазио. Носио је велики фес са мавеном китом, а на струку је носио памучну антерију и ниже ње дуге чакшире, старе и ушљеснате.

Он се родио у истој касабџи, а на крштењу му дадоше име Игњат, или како га кашње зваху, Игњо. Говоре како је некакав, сад већ покојни, поп још тада познао да ће то дијете бити честито и, Бог и душа, није се преварио. Школа никаквих није учио, јер их није ни било, него га је тај исти покојни поп научио нешто читати и писати. Истина, ово нашем предсједнику није ни требало, јер он никад није ништа ни читао, — а ако је штогод написао, тешко да је кашње и сам могао прочитати... Чим је мало одрастао, отвори му отац неку врсту дуђана, у коме није ништа било, осим неколико ситнијих стварчица, које су потребне сељацима. Али мало по мало, па

он свој еспап поче умножавати, док најпошље до-
ћера дотле, да је могао рећи е има прави „дућан“,
због чега му сељаци из околине придадоше титулу
„газда“.

Сад можете и сами мислити, како ли је нашем
Игњи, Игњату, или како хоћете, ласкало, кад би га
који поздравио:

— Добро јутро, газда!

Или:

— Како си газда?

Неки сељаци канда то опазеше, па су га вје-
чито газдом називали и тиме му се додворили толико,
да им је много што пита на вересију давао. Наравно
да од те вересије није кашње видио никакве фајде,
али тек... тек... он је чуо да се у швапској титуле
још скупље плаћају, па као зашто не би могао и
он платити?

Тако је он радио и прометао се дуже времена,
док неке свјесније касабалије не опазеше да се у
њему крије велики дар, те га хтједоше да увуку у
„народне“ послове, т. ј. намјестише га да буде кли-
сара у њиховој дрвеној цркви, која се баш те го-
дине поправљала, те је и он дао добровољнога при-
лога 2 оке чивија и 1 литру тамјана, за „вјечиту
успомену својих родитеља“. Те исте године осно-
вана је и школа те он и туда није заостао, него
је приложио 1 дузину лаписа, 5 боца мурећефа и
један штапић, који је био згодан за учитеља да њиме
туче ћаке, а то је по његовом (Игњатовом) мишљењу
било од пријекне потребе за школу.

Са клисаре наш је Игњо одмах „авансирао“ на
општинара, т. ј. био је црквени тутор, те је он нај-
више и испословао, да дође у касабу бови поп (овај
исти, што је и сада). Њему се поп нарочито допа-
дао због тога, што, осим црквених послова, умје
радити о земљи и о пчелама, те је и на тај начин
могао нешто зарађивати, а да не иште све од на-
рода. Из истога разлога добавио је он и учитеља,
само што учитељ није радио земљи, него је знао
красно шити.

Да ништа друго није учинио осим овога, он би
заслужан био сваке хвале и признања, те чим стари
пресједник умрије, касабалије намјестише њега за
пресједника, у знак особите захвалности.

Од тога дана, како је постао предсједник, он је
готово занемарио дућан и вас се предао народним
словима. Ишао је често у цркву и у школу, а нај-
чешће у механу, и ту је, поред добра вина и ра-
кије мислио и премишљао само о народу. Ако би
се поред тога, кат-када и опио, вјерујте да није
била његова кривица, него је и томе народ био главни
узрок.

И, велим вам, он је био свакоме у вољи, осим
што су се наша тројица или четворица завидљи
ваца, који су се заклињали и небом и земљом, да
предсједник и једе и пије за народне новце. Али ово
нека не зачуди никога, јер свака треба да знаде да
сваки велики човјек мора имати непријатеља, који
ће му подваљивати и ровати против њега.

Треба захвалити Богу, што је и сам предсјед-

ник тако мислио, па се није ни осврћао на ове кле-
вете. Он је и даље живио по своме начину, не да-
јући никоме никаква рачуна о томе, осим једино
својој жени, а њој је управо и морао одговарати за
све, па и за црквено-школске послове, јер је то била
жена достојна његове највеће гажње, а нарочито
тада, кад није била потпуно „расположена“...

Ш

А сад да вам причам како је то обично текло
у механи и с пресједником и с осталијем. Не знам
хоће ли вас ово моје причање занимати, али ја на
то баш ни мало не гледам, као што не гледају ни
толики други приповједачи српски, који нам се сваки
час јављају.

Дакле, као што вам је познато, предсједник је
најчешћи гост механски. Он дође одмах јутром, и
још са врата весело се насмије на механцију и на-
зове му добро јутро. И механција се такођер, у
колико он то може, направи весео и отпоздрави
предсједника. Затим овај сједне за један сто у Ђоши
и намјести се на столици колико може угодније. За-
тим, ако се је на столу нахватало прашине, он је
отаре својим рукавом и по томе се наслони на сто.
И тако наслоњен сједи и чека.

У томе се на вратима појави први општинар,
а мало по томе и други, и обојица лијепо сједну
поред предсједника. Тада један од њих извади ду-
ханџесу и метне је на сред стола, те сва тројица
замотају по цигару. А механција одмах доноси
боцу ракије, са чашама, те они сами синају и пи-
јуцају.

Најпошље дође и учитељ и, како сједе за сто,
одмах наточи ракију и себи те поније. Затим се
скрене предсједнику и, на прилику, пита га:

— Кад ћеш ми платит' кусур од лањске плаће?...
То је више по безобразно, да ми толико дугујете...
Богатија је црква и школа од мене... Видиш, да не-
мам ни лијене хаљине да купим.. Никад ми не пла-
ћате к'о што треба, него к'о да ми дајете сандаку.*)

— Учитељу, међер си баш кеџац, одговара пре-
сједник званичним тоном, — оклен ћемо ти плати-
ти? Не долази свијет у цркву, па да нам пада много
пара, а и оно што пада, брже се потроши...

(НАСТАВИТЕ СЕ)

ОЗБИЉНЕ, НАУЧНЕ СТВАРИ.

Χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, ἀγαπῆτοὶ ἀδελφοί, πάλιν ἐρῶ,
Χαίρετε ὁ κύριος ἐγγύς, μηδὲν μεριμνᾶτε.

Mig., Patrol. graeca t. 49. 50. p. 821.

СТУДИЈА

РАДОЈА М. ДОМАНОВИЋА

(НАСТАВАК)

Нисам узео да говорим о овом реферату г. Мом-
чила Иванића из неких тајанствених разлога. Кад
је већ реч о рђавој критици и реферату онда се не

*) Милостиву.

www.може.р.узимати за пример таквог писања какво вежбаће ђака из гимназије, јер би то било неумесно, већ се мора узети рад људи, који су давно и давно оставили школку клупу и чак се неким начином увукли у литературу, те се чак, по несрећи, њихова реч сматра као пресудна у овом или оном питању.

Не бих ја никада ни речи проговорио о оценама и критикама, које су пуне незнања, неразумевања или навлаш изопачених појмова, кад оне не би имале штетна утицаја на нашу читалачку публику, која огромно, већим делом не уме да гледа правилно на ствари, већ махом чека пресудну реч од људи *компетентни*, а ту се рачунају они који пишу критике. Мало је читалаца у нас који су у стању да сами створе правилан — или чак ма какав — суд о овој или оној приповетци или роману, већ већина њих чекају да виде шта ће рећи критика и критичар и то што буде рекао ма какав критичар сматра се као оно кад учитељ забележи ђацима на пропису двојку или петицу, сваком по заслуги. То би тако и требало да буде, кад би код нас писали те оцене људи од духа, дара и разумевања ствари о којој пишу, али на жалост није тако, и маса не зна да у нас нише критике и приказе сваки, а најчешће они који немају ни спреме ни дара, а затреба им која пара, што је у име хонорара узму. Читаоци прочитају причу, па нису начисто са собом да ли је од истинске литерарне вредности; колебају се и тамо и амо, могу пристати на једну и на другу страну, и сад од једном долази критичар са пуно страних речи, цитата на свима могућим језицима, са пуно имена великих критичара и научника. Све то може бити натрпано на гомилу без икаква смисла и везе. Могу ту бити цитати које нико није ни казао или и ако је ко и казао, казао је у другом ком смислу, али обична читаоца збуди оно шаренило грчких, енглеских, латинских, француских, талијанских и вазда још других цитата, па за тим крупна имена: *Шер, Шерер, Ламартин, Сарсеј, Бен, Вунт, Готшал, Картијер Морис* итд.

Тако збуњен читалац готов је да критичару све поверује, јер му импонује толико учена глава и кад критичар заврши речима: „књигу у руке па студирајте, и са више пажње пишите, а не гњавите публику овако незрелим и кржљавим производима“ читалац одмах помисли: „Ала га поцепа!“ Одмах проструји то кроз масу, те слушате овакве разговоре:

— Јеси ли читао ту и ту причу?... Врло лепа ствар.

— Како лепа, да видиш како је то поцепао тај и тај критичар. —

— Ама није?! А где?...

— У том и том листу.

И овај одмах налази и чита оцену па и он проноси даље ту стереотипну фразу: „Бре, ал' га поцепа!“

Ето дакле како на неразвијеније читаоце има штетна утицаја рђава критика, јер обичан, прост читалац, не може да појми да сва она гомила имена

великих генија може бити један прост каламбур који ни мало не објашњава ствар о којој се говори.

То су разлози који ме подстичу да пишем о рђавој критици, а као најзгоднији пример за то узео сам реферат г. Момчила Иванића на „Хајдук Станка“ роман од Веселиновића.

Тај сам пример изабрао нарочито још и зато што је то реферат од неког Момчила човека без и мало знања литерарног, а већ о дару да и не говоримо, јер је и за те послове потребно исто толико дара као и за писање приповедака; па баш у толико је и смешна цела ствар, што је тај мизерни реферат од човека слабе спреме литерарне, рђава укуса и уских појмова наперен против романа Веселиновићевог, који је већ стекао гласа и са правом ће стати у ред највећих наших приповедача, па ма колико их одличних било и после њега.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ЈЕЛЕНИН МУЖ

РОМАН

НАПИСАО Ђовани Верга

(наставак)

Она не беше покварена; сматрала је себе за несрећну; чинила је све што је могла, да се врати прошлости, благо се смешила кад би је муж узео за руке, не усуђујући се да једну реч прозбори. Он је непрестано, с неисканом нежношћу, гледао у оне њене уморне очи и љубио је толико, као да је тим пољупцима хтео рећи све оно, што речима није могао да исказе, тако да би Јелена, отевши му се по неки пут, мерила га чудним погледом, као да је та верна љубав пријатно изненађује, те га питаше:

— Збиља? Зар ме још љубиш онако исто? Још увек као и пре?

Ох! да га је бар мало охрабрила! Да му није својом хладном неверицом слеђавала речи, које су му биле у срцу!... Али он се не усуђиваше да говори, видећи онај чудни поглед, ону равнодушност, којом дисаше цело њено биће, и коју она није се трудила ни да прикрије. Он ју је љубио као и пре, више но пре, јер она је била најбољи део његовог ја, његова радост, његова мисао, циљ његовог рада, сунце његовог дома, верно, мило створење, у коме се оличаваху све његове наде, његове радости и његови снови, за које је он патио и у чијем је осмејку била његова срећа.

За тим би пустио на вољу својим нежним осећајима, поново би јој тепао и миловао је уздрхталом руком, стицао је чврето, као да се чисто бојао да му не побегне и обасипао њене руке, усне, очи и власи ватреним пољупцима.

У почетку оживела би и она од те ватре његових осећаја, те би заборавила на све. С обореном главом и тихим, неартикулисаним узвиком пала би му у наручја за тим би смешећи се зажмурила и с разбарушеном косом предала му се сва. По том би се на једанпут оствестила, намрштила се, и одгурнувши га рекла му:

Не! не! остави ме; нисмо више деца... То су дорџе!... Нисам више она која сам била... сад сам другчија...

Да ли је мислила на своју бедно проведenu младост? на своју разорену лепоту? на материнство, које ју је очекивало као неко мучилаште? Из свих тих мисли рађао се и развијао неки неодређени гнев и неко мрачно расположење, услед кога јој је све пред очима било црно. Њен муж прозreo је очима човека који љуби, да је тај гнев, то расположење било и због њега, те му се чинило као да га његова жена одгурује од себе, као да је и он одговоран што су ишчезли њени девојачки снови.

Све то уносило је велику празнину у његов дом, уносило је неку хладноћу од које му се срце ледило, која га је гонила на рад као на неко разонођење, у коме је још живела мисао на Јелену, ма да није виђао њену бледоћу, њен ледени осмејак и њене расејане погледе. Јадник се растрзавао, да би је својим радом мало обрадовао. По целе ноћи проводио је за писаћим столом, да би јој донео какав дарак, какав нов шешир, какву гривну, какву махалицу па да за тим са зебњом очекује да му пријатно климне главом, да чује једну лену реч, да види један радосан осмејак. Кад би се у вече вратио кући сав сломљен од јурења уз степеннице и низ степеннице адвокатске, понудио би је, да иду мало у шетњу, у позориште, па и у друштва, пошто су сад почели нов живот и мало одахнули. Али Јелена је све одбијала, правила се као жртвено јагње, волела је романтично, усамљеничко туговање и налазила је неке горке насладе у томе, да одиграва створење, које је остављено, које је у очајању. Она се досадно вукла из једне собе у другу и шила неку хаљину, која као да је била за лутку, и њој се чинило, да тако води домаће бриге као и дона Ана.

Дона Ана је овда онда долазила да јој помогне, да је посаветује како шта да ради, долазила је да служавку изгрди, када би ова отромбољила нос чујући све те новости и гуњђајући клапарала панучама кроз собе, која је жмиркајући посматрала сваки комад рубља, који би јој дали да углача, и чистећи ударала метлом о врата, искаљујући свој гнев на намештају, који је судоперама брисала. Тек пошто би нешта разбила, овда би се умирила и загледала и обилазила разбијену ствар; кад би је Јелена за то покарала, она јој одговараше, да је то било нехотично, да она боље не уме, па ако им није не вољи, она ће да иде. За тим би судоперу спустила на прву ствар, коју би нашла почешала би се по шиљастом лакту и прогунђала:

— Толика вига ни око шта!

Једина дона Ана умела је да обузда дрскост те служкињетине, која, чим би сназила дона Ану, одмах би се с метлом под паухом увукла у кухињу.

Доста пута приговорила би својој кћери: — Како можеш да трпиш безобразлуке ове жентураче? Зар не видиш да те краде у куповању? — Прегледала је рачун у присуству служавке, која је на сваку напомену одговарала:

— Ја знам само, да сам потрошила толико; то су обичне цене. Ту је и госпођа, па вам може казати. И погледала би у Јелену, која би климнула главом.

Дона Ана је захтевала, да зет порани, па да као и дон Либорио купи шта треба, пре но што оде на дужност.

Чезаре само да би било мира у кући, обећа да ће тако чинити, а служавка се врати у кухињу грохотом се смејући и иза леђа грдећи.

— Ја бих само била рада знати, шта ћеш ти да радиш с таквом служавком, кад онај мали створ дође на свет! Ти тако слабуњава нећеш га моћи савлађивати. Погледај се само у огледалу! Морате набавити једну добру дојкињу, са села, која је здрава и која може за четири жене радити. Роберто, који је у дому за находчад, наћи ће вам већ.

Јелена се није могла одлучити, да служавки откаже службу, а опет ју је оживљавала мисао, да ће морати сама да подиже дете. И ако је имала поноса, ипак је умела да се са служавком пријатељски о тој ствари поразговори и да је готово упита за савет.

— Не мари ништа! рекла је служавка. Ја ћу одслужити још ових мојих четрнаест дана, па онда илем. Ја се у овој кући сматрам као лопов. Сад кад господин иде на пијацу а дође и дојкиња, ја вам више не требам. Чак би морала и дојкињу да слушам, ако господар не би узео још једну девојку. А ја не бих била служавка дојкињи! То упамтите!

Узалуд је Јелена покушавала, да према њој буде пакљива, да поступи с њом пријатељски. узалуд јој је поклањала своје изношене хаљине. Служавка је одслуживала својих четрнаест дана као да ништа није ни било, увек је имала метлу и судоперу у рукама и снбивала се кад би требало да господара послуша, пошто се господар чак догле спустио да на пијацу иде. Кад би он дошао с пијаце, ова би преметала по котарици, извлачила рибе или шпаргле, питала колико је дато за то, мирисала би баклар или месо и гуњђала са извештаченим гађењем: — То је еснап од осам дана; сад разумем, за што је јевтиније. Је ли то лено да један фини господин са цилиндером и штаном иде на пијацу, да би уштедео пет пара на еснапу који нико неће да купи! — А понеки пут не би чак ни додирнула свој део јела и оставила би тањир под сто, да би господари видели. Или би се направила као да јој је муга, те би разговарала с мачком: — Немој да мислиш, да сам ја од оних... Да сам таква, остала бих као и дојкиња. — А кад Јелена не би била ту додала би: — Знам ја добро шта раде све оне, удате и неудате. Па и газдарица! Кад бих хтела да казујем све, што сам видела на овом свету! Многе госпође, што носе свилене хаљине, нису достојне да ми изују ове ципеле! — И скинула би своју стару ципелу и пољубила је пред господаром да покаже, да је бар та ципела поштена.

Нарочито се заподевала с господарем, који је добар само за то, да иде на пијацу, који не може да својој жени узме дојкињу, док не одјури служавку. Кад је неко тако го, онда не треба да се жени, или треба да допусти да му други жену издржавају, и да не диже нос. Кад би га видела да се највише удубио у рад, ишла је да га пита, да ли ће подложити ватру, или да ли ће пребраи алату за сјтра. Непрестано је чистила ходник пред његовим вратима, није је мрзело да у његовој соби избрише сваки угао својом прљавом кецељом, измењала би му хартије, преврнула му дивит по писаћем столу, у кратко покушавала је све могуће, да сиромаша човека што више научи и то све

е највећом хладноћом, као да испуњава своју дужност, а у себи је уживала, кад би он изгубио стрпљење, те почео се на својој столици нервозно вртети. Тада би покушала да га још више раздражи својим брбљањем, рекла би му, да она није крива, што баш сад мога ту свршити свој посао. Она не може да се подели у четири дела, па да и себе и кухињу спреми. Госпођа за сваки труп прашине диже урнебес, као да држи четири служавке; сад од како никуд не излази и једнако седи код куће и броји трунке прашине.

Господар ју је молио, да га остави на миру и да пита госпођу, да ли ће пребрати салату или ватру наложити. Али сутра дан дође она опет и изјави, да она неће да трчкара од Пентија до Пилата. Уворно је тражила да изброји парчиће меса пре но што их испржи, да види маст, што је остала у тигању и першун што га је купила. Испразнила је шпагове на писаћи сто и избројала бакарне новчиће пред њим, јер она, вели, није рада да је сматрају за лопова и држи до своје части више но ико други. Њено је начело: — Сирота, али поштена!

XI.

— Ух! у овој кући мора човек непрестано трчкарати уз степенице и низ степевице! Овај месец се отегао у вечност! Због патлициана морам трчати чак на пијацу, а због десет пара млека Бог те пита куд! Па сад и на та писма није прилепљено довољно марака.. Видиш, молим те! Срећа, те сам се сетила пре но што сам га бацила у сандуче! Други пуг кад пишу тако дебела писма, нека их добро измере пре но што прилепе марку, или нека одмах прилепе две. Да је то писмо платило газну, рекли би да сам паре метнула у џеп и сматрали би ме за крадљивицу. Хвала лепо! Сирота, али поштена! Тако је.

Чезаре пребледе. Писмо, које је служавка заједно са патлицианима метнула на његов писаћи сто, било је Јеленино и упућено Каталдију, у Америку.

— Добро, рече он. Оставите га ту. Ја ћу га сам однети на пошту.

Служавка је клапарала папучама по соби, а лице јој је имало злбан израз. Намештала је нешто по столицама и другом намештају. Чезаре јој довикну гласом уздрхталим од гнева:

— Одлазите, кад вам кажем! Одлазите!

Чије било сумње. То је био рукопис његове Јелене, која је писала Каталдију, у Монтевидео. Чезаре скочи, да јурне к својој жени, али застале пре но што отвори врата на соби, јер се сети служавке, која се шуњала по ходнику. Тако се врати столу држећи главу обема рукама, не могући у том узбуђењу никако да нађе изговор, да служавку куд изван куће пошаље, те покуша да мисли на што год друго, да би се умирио.

Али кад је сео за сто чинило му се да ће подудети. Прва, једина мисао која га је кинила, била је та, да се служавка намерно врти око врата. Он прође неколико пута тамо амо по соби на врховима прстију, да га она не би чула, а руке беше притиснуо на срце. За тим спусти засторе на прозоре, убриса рукавом зној с чела, послушну мало на вратима и зовну је.

Служавка уђе одмах са судопером у руци, погледа га

својим округлим очима у лице и пренерази се од чуда, кад јој господар нареди да сврши неки мали посао изван куће.

Одмах?... Зар се не би могло причекати, док почисти кућу?... Имала је на ватри и лонац с чорбом за госпођу. Не може да ради све уједанпут.

— Добро! пожури се само.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

НАПРЕД!

Пламен срца догорев
Живот мразом својим стеже,
Ничим нема да ме згрева
Па и снови слатки беже.

Ипак зато морам ићи
Док ме јава не заледи,
Ја не морам циљу стићи
Ал' нек воља бар победи.

РАДОЈЕ

МЛАДЕНЦИ

— OLA HANSON —

Једнога вечера, маја месеца, испратисмо младенце, нашег пријатеља и његову младу супругу, до лађе, која је требала да их одведе на њихов свадбени пут. Он је изгледао као човек, кога је задесила велика срећа и који се тихо диви свима неслућеним лепотама, непознајући самога себе у том новом свету. На његовом лицу, у његовим речима и покретима почивала је светла спокојност, која је личила сунчаном пролетњем дану, када живот набуја преко својих обала. Када се лађа отисну од обале, нама двојници, који смо стајали на кеју, било је, као да је сунце зашло за облак, и као да тамо негде далеко преко мора мирно почива нека чаробна земља, у коју ће они отићи, али коју ми нећемо никада видети, и нас обузе силан осећај усамљености у животу.

Три месеца доцније, једне ведре вечери у августу, они се вратише; искрцаше се на истом месту и ми их дочекасмо. Тада нам он изгледаше као човек без спокојства, готов да о свему очајава; око усана урезана једна бразда, а у погледу израз, као да стално одгонета неку тужну загонетку, која му не да мира и које се не може ни отрести, нити је разрешити.

Они отпутоваше кући у своје место, и прође година и прођоше две године, а ми не чусмо ништа више о њима, док једнога лепога дана не дође једно опширно писмо, упућено на једнога од нас, а одређено за обојицу. То је писмо гласило:

„Ево сада је већ две године дана, од када смо се последњи пут видели и ја ни једном речи не одговорих на ваша пријатељска писма. Али за то не треба да се срдите јер мени за ове две године није било најбоље. Ја сам провео ово време у неком немиру, који ме је подгризао и који ми је душу учинио тако осетљивом као рашчепркан нерв,

Кад год сам се латио пера и помислио: е сад ћу им писати, увек сам га одмах на ново бацао и скакао грозни чаво са столице са уверењем, да немам шта да вам пишем. И ово што вам сада пишем, долази отуда, што се у овом тренутку осећам тако тужан, што овде седим као човек, око кога се све крха у рушевинама и што ми се чини, да сам тако болан, напуштен и усамљен.

„Ми, моја жена и ја, не живимо срећно; али ма колико ми то тешко падало, опет често благосиљам онај час, кад сам је понудио да буде мојом, јер сам с њоме проживео оно што је најлепше у животу, и ако је то било само за неколико бедних недеља. И ја мислим, да један човек, коме је удељен овај и ако кратак тренутак задовољства, нема права да се тужи, јер је добио, што је могао добити, а то је управо рећи довољно, да претегне сву беду целог осталога живота.

„Она је дошла мени са неком преданошћу, која о себи не зна ништа, са преданошћу без рефлексије, која је обузимала цело њено биће, и тело и душу. Погађала је моје најтајније жеље, пре него што су и сазреле, када су нејасно само светлцуале у изразу мога лица или у моме погледу, и све ми их је испућавала као малом детету. Она ми је открила сву своју душу без икаквих обзира и могла је по читаве сахате седети и само ме гледати, бесвесно, не знајући сама да то чини, а све то давало је тако силац израз њеним мислима, што не би могла можда учинити ниједна реч. И тако се ја оженим њоме, не љубећи је управо више, него што сам могао волети друге жене, које сам сретао у животу. Ово сам учинио само с тога, што је њена преданост била за мене тако дирљива, било ме жао, а био сам пресићен момачких веза.

„Ја знам врло добро, колико су били хладни моји осећаји и моје срце према таквој љубави, али она је умела измислити из моје нежности више него што је у њој било, и ја сам сâм био срећан, јер је она била срећна. Био сам тако тих и весео, што никада нисам био, као што човек може бити срећно задовољан само рано каквог красног детњег јутра, јутра, кад шева умилно пева, свежа роса заносно мирише, а блиставо сунце тек се рађа.

„Ово је трајало пуних два месеца, за време докле смо једнако путовали даље на југ, где је све око нас трептало и сјало од јужног премалећа. Ми пловисмо уз Рајну, одмарасмо се на зеленом женеvesком језеру, које блиста као сунце, пројурисмо Св. Готхард, јужне Алпе са њиховим шумним водопадима, који висе о планинским зидовима као беле копрене, спустисмо се у ломбардску равницу, тај непрегледни комплекс паркова, међу којима су посејане варошице као виле. Сва ова променљива врева од људских лица у природних сценерија, које смо легитимично и у пролазу виђали са прозора железничких купе-а, са палуба и при јелу у хотелима, везивала нас је све тешће и срдачније једно за друго. Управо било је ~~то~~ се мешала наша крв; ја сам свуда ишао тако расположен и весело спокојан као дете празником, осећао сам, како се у мени пење и струји нешто здраво и добро, као када стари пањ потера младицу.

„Једнога лепог јутра, крајем јуна, искрцасмо се на суво код Белађија. То је мала варош, која се пење уза стрму косу и изгледа као да је за њу припета, а око ње обвја своју плаву руку језеро Комер. Ми смо се у овом

месту осећали тако добро, да се ту готово настанисмо. Крстарили смо по оближњим брдашцима или смо веслали по обали; пустисмо да дани долазе и одлазе, не знајући ни сами како је пролазило време. После ручка имали смо обичај, да неко време седимо пред хотелом, доле на језеру под дрветом. Околу нас напољу лежала је тешка и дебела врућина, која се осећала двоструко загушљивом под нашим дрветом у зеленој полутами.

Једнога дана видесмо, да је наше обично место заузео један пар нових путника које сам приметити још за ручком. Он је изгледао као неки енглески војник, а млада дама била је очевидно његова кћи. Она је била једно од оних женских лица, која као паперје меком овалношћу својих линија потесећају на fine камее, и којима контраст између великих, угаситих очију сухе боје и уморно плаве раскошне косе даје утисак одабране финоће душе, као што каква ретка нианса боја чини примамљивим неки обичан цвет. И поред овог лица, са кожом, као брашњава маса меса у беле астраханске јабуке, ја видех лице моје жене, пуно, румено (тривијално као у малог детета. Ја осетих да ове две жене сасма различно уживају у овом пределу, са дубоко-плавом водом, бедом сунчаном светлошћу, као истошњено сребро, и са плавкасто-белим вилама у раскошном, тамном зеленилу; у овом пределу, који је био тако светао као јутарњи сан, када сунце провири иза завеса. Учинило ми се као да једна од ових двеју жена, гинка, мека и префињена у својој интелигенцији и својим осећајима, може уживати есенцу овога предела, његову најфинију арому и његов најлакши мирис, као што се ужива у најодабранијем парфиму или у старом вину, док се друга наклонила на њу као гладно дете, које прождрљиво и одвратно толи своју глад.

„Ја осетих отприлике као неко велико разочарење, које ми тешко паде и које ме скроз проже, а затим ми би, као да веза понусти и као да поново израстох ја сâм из некоег туђег бића, у које сам био прешао. Ја познадох опет самога себе, као што сам и пређе био; добих натраг своје старо биће и своју стару моћ да видим; све око мене постаде само од себе новим; и око мене као да утрну дневна светлост и ја сам се осећао, као када се заврши једна пијеса у некој концертној сали, коју су сви доле у сумраку и тишини ослушкивали, па се одједном пусти светлост и оспе жагор. Али пре свега осећао сам као да нешто, са чиме сам заједно растао, на све стране око мене отпада, било је, као да сам се усправљао и припремао за неки чисто физички загрљај, и ја дођох сам себи смешан и осетих стид и одвратност као после проведене ноћи са неком туђом женом.

„Ми смо тумарали тамо-амо, и она је сваки даном све више постајала за мене туђом женском, са којом заједно путујем и за коју плаћам билете и ложнице. Њено гласно и видно одушевљење за све, што смо виђали, звонило је нескладно мом надраженом расположењу; оно ме је бунило и чинило ми се да је детињасто; њена агресивна наклоност према мени изгледала ми је проста и гротеска и ја сам поступао с њоме као с каквом јевтином стварју, коју примамо само с тога, што нећемо да се замеримо. Ја сам сваки даном бивао све осорљивији према њој и поред најбоље воље на свету нисам јој могао дати више, него што се даје првој најбољој жени, на коју човек

папје. Наравно, да је она напоследку приметила, да сам према њој постао друкчији, него што сам раније био. Испрва на супрот моме понашању задржала је она своју безазлену и просту природу и на све је гледала као на ситнице и случајне испаде рђавог расположења, што јој није давало повода, да их нарочито прими к срцу. Доцније, пак, када је увидела, да се њени изливи осећаја и нежности стално одбијају о моју хладноћу, крваво рањени, и да се одбацују као тричарије, тада сам приметно како се почела чудити, погледајући ме често дугим, заблутим погледом једнога детета, што је јако тиштало моју болесну савест. За тим, кад се уверила, да је све то збиља и да је ја вучем са собом као какву досадну путничку торбу, хладно, механично и без воље, као када се отаљава нека тешка и непријатна дужност, тада се она повуче у заму себе и ја сам је често пута виђао, како непомично гледа преда се са беспомоћним и замишљеним изразом у погледу, као да се носи неким болним чуђењем, под којим нати а не може му наћи одгонетке. Напоследку — то је било кад смо се вратили кући — једном приликом када је моја јеткост и провија била грубља и безобзирнија него иначе, у њеним мислима као да наступи последњи моментани прекрет; у њеном унутрашњем животу осећаја догоди се напрасан и силан обрт и мени се чинило, као да је она целу своју јаку природу скупила у погледу, који је изражавао понос и одлучно презирање и који је стално управљала на мене. Тај поглед она је од тада задржала према мени и ја сам га увек осећао као неки убуд пола пакосног пркоса, пола болећиве туге.

„Још на путу било је мучно стање, премда смо то тамо мање осећали: непрестана промена људи и природе стално нам је пружала по нешто ново, што је сметало нашем непосредном гледању и мишљењу. С тога смо тамо и могли живети свако за себе и у свом сопственом свету, не долазећи често у неприлику, да останемо са свим интимно сами, где би стајали лице у лице са неопходношћу каквог разрачунавања. Али то постаде несносно, када се овде на дому нађосмо сами, усамљени и када видесмо, да смо свакога дана упућени једно на друго.

„Да ли би користило овде какво објашњење? Да како да ме она не би разумела, пошто и ја самога себе не појимам, јер шта ја знам о овоме процесу, који се у мени дешавао, у чему се он састоји и где му је узрок? Можда он није ништа друго него један природно изазван преображај у физичкој субстанци мојих судова и ћелија, једна диспозиција, која је нехотично дејство неког датог узрока, који се не може ни видети ни описати, нити се може чиме спречити. Али ја видим, да она од мене очекује макар штогод и ја због тога патим. Ја тражим излаза жудно и грозничаво и не налазим никакав. Наш будући живот лежи преда мном као загонетан осемејак, и ја бих рад да затворим очи, да избегнем ту слику, али ја ипак видим.

„За нас обоје живот је изишао из колосека, а багата тела је узрок свему томе. Ја не могу мрзети живот нити га могу презирати; моја поруга занемљује а осмех изумире

на уснама када седим у тежишту свега што постоји, ја осећам само страх, јер тада ми се увек чинило, да сретам језовит, укочен и разрок поглед једнога лудака, коме ми сви морамо следовати слепо и бесвесно као сомнамбуле“.

Мил.

ПРОСВЕТНЕ БЕЛЕШКЕ

Једно од последњих решења министра војног у Русији направило је читаву узбуну у школским круговима, у колико ће исто решење бити први удар од дејства за намераване реформе у средњим школама. На захтев министра војног дато је професорском савету војне медицинске анаделије у Петрограду да реши важно питање: да ли се може свршеним матурантима са реалних гимназија дозволити да студирају на овој академији медицине. Ректор и професори једногласно одговореше „да може“ и захтевају само допунски испит из латинског језика у опсегу три најнижа гимназијска разреда. Министар војни је ово решење примио у договору са министаром просвете, јер су по мишљењу његовом матуранти реалних гимназија многи бољи са својим знањем језика но ђаци класичних гимназија. Ово решење, које ступа у живот од идуће године биће од великог уплива на данашње стање рефорама средњих школа и сигурно решити свађу између присталица класичних и реалних гимназија у корист ових последњих. У министарству просвете опажа се тренутно једна струја која ради да се избаци из наставнога плана један од старих језика, али свакако ће и други стари језик отпасти, ако се буде захтевало да је за слушање велике школе довољна спрема тога језика из три најнижа гимназијска разреда.

БЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

У групи великих шведских писаца, као што су: August Strindberg, Gustav af Geijerstamm, Tor Hedberg, Hedenstierna, Selma Lagerlöf и Sophie Elkan (Rust Roest), Ola Hansson заузима једно можда од највиднијих места после Strindberg-a. Он се одликује као откривач најфинијих и најнежнијих покрета човечје душе. То је велики мајстор у тумачењу оних осећаја, оних тајанствених уплива на човечију вољу и радљивост, који се једва могу јасно пекавати речима, који се само могу наслутити, а које Немци радо изражавају тачном речју: Stimmung. Али Ola Hansson није само дубок психолог, већ је и одличан стилиста, и тек се онда може појмити вештина, којом он уме изнети најинтимније проблеме у савршеној уметничкој форми. Жалити је, што је од његовог стила морало нешто да се изгуби као што је то обично у сваком преводу.

Садржај: „На разореном Јерусалиму“, (песма). — „Дописник из касабџе“. — „Озбиљне, научно ствари“ наставак. — „Јеленин мрж“ (наставак). — „Напред“, (песма) „Младенци“. — „Просветне белешке“. — „Белешке из књижевности“.